

Buitenhof 'Het Essenvelt'

Buitenhof 'Het Essenvelt',
zoals weergegeven op de
kaart van Hattinga (ca.
1750). BRON: Zeeuws Archief

DE FAMILIE VAN ESSEN

J. Kaljouw & L. Hollestelle

Aankoop

Wanneer het hof Essenvelt is gesticht, is niet bekend. Op de Visscher-Romankaart van 1678 is in die hoek wel beplanting te zien, maar geen bebouwing. Op de tiendkaart van 1691 (blok Schuylwerve) is dit wel het geval. Op de kaart van de Hattinga's uit 1750 prijkt het landgoed in volle glorie met veel bos en enkele vijvers. Als eigenaar wordt genoemd: Hr. van Essen.

Dat klopt ook aardig met de gegevens uit het transportregister

Buitenhof 'Het Essenveld'

De oudste kaart waarop de locatie van het Essenveld staat weergegeven is de Tiendkaart uit 1691. Er is al wel bebouwing aanwezig maar nog geen buitenplaats. BRON: Zeeuws Archief

van de Landvierschaar van Vlissingen. Daarin staat vermeld dat op 28 februari 1710 een zekere monsieur Jacobus van Essen koper is van "een hofstede met Heerewoninge, boerewoninge, stallinge en bakkeete". Hij kocht het landgoed van monsieur Cornelis Taarling, koopman in Middelburg. Het lag in Pieter Cornelis Lievensblok op het grondgebied van Koudekerke. In andere archiefbronnen wordt het buitenhuis Essenveld, met een 'd', genoemd.

In één koop werd door Van Essen ook nog een hofstede in het 'Block benoorden den Abeele' gekocht. Die lag aan de Abeelse Zandweg, thans Abeelsewegje (bij Groot Abeele). Ook nog diverse stukken land in de Haijman bij

de Kleine Abeele en in Welzinge werden aangekocht. De totale oppervlakte bedroeg ongeveer 36 gemeten (ruim 14 hectare).

De hoogste bieder

In 1763 is het herenhuis en de hofsteden overgegaan naar Willem de Meester. In 1778 komt Essenveld in bezit van Pieter Bos. Diens weduwe werd in 1804 als eigenaar

Buithof 'Het Essenveld'

vermeld.

Volgens een advertentie in de Middelburgsche Courant van 22 juni 1809 werd op donderdag 6 juli een "hofstede met heerenhuizinge, zomerhuis en stal genaamt Essenveld" te koop aangeboden. De totale oppervlakte bedroeg 42 gemeten, waarvan ongeveer 39 gemeten verpacht waren aan Jacob Reierse, de buurman die aan de overkant van de weg boerde op de hofstede Thuinenburg. De pacht of huur liep nog door tot medio 1811, wellicht tot ná het binnenhalen van de oogst. De overige twee gemeten, met het herenhuis, waren verpacht tot augustus 1809, zodat dat al kort nadien vrij kwam.

Reierse heeft wellicht veel belangstelling voor het land dat hij zelf gebruikte en hij zal waarschijnlijk flink meegeboden hebben. Of juist niet, want het was de tijd van de Franse overheersing en het gonsde van de geruchten van een naderende invasie van de Engelsen die ongeveer een maand later plaatsvond bij Vrouwenpolder. Niet zo'n beste tijd voor het verkopen van onroerend goed. Hoe het ook is geweest: Reierse werd hoogste bieder en kwam dus in het bezit van de hofstede Essenveld en de hofstede Zandweg of Zandhof.

Hoe het verder is gegaan met Essenveld is niet bekend, maar vermoedelijk is het niet lang daarna gesloopt, mogelijk na het overlijden van Jacob Reierse in 1815. Bij het overlijden van Adriana Baijens, de echtgenote van Jacob Reierse in 1837, wordt in een inventaris nog wel de hofstede Zandweg genoemd, maar Essenveld niet meer. Op de kadastrale kaart van Koudekerke van 1823 staat alleen de grachten aangegeven.

Buitenhof 'Het Essenvelt'

VAN KAART TOT OPGRAVING

B. Silkens

Vooronderzoek

Tijdens de planvorming voor het Essenvelt, toen nog Erasmuswijk Zuid, werd archeologie al in een vroeg stadium bij de plannen betrokken. In overleg met de Walcherse Archeologische Dienst, de afdeling Ruimtelijk Beleid van de gemeente Middelburg en architectenbureau Lubbers werd een concept ontwikkeld waarbij de historische situatie een belangrijk uitgangspunt voor de nieuwe planvorming vormde. Ook werd de oorspronkelijke naam 'Erasmuswijk Zuid' omgedoopt tot 'Essenvelt', zodat de 18e-eeuwse buitenplaats ook in de nieuwe bestemming kan doorleven.

Voor het archeologisch onderzoek stelde de gemeente Middelburg de nodige fondsen ter beschikking en in overleg met de WAD werd een plan van aanpak opgesteld. In eerste instantie stelde RAAP een inventaris op van alle bekende gegevens, zoals historische en geomorfologische kaarten, bekende vondsten en vindplaatsen, (lucht)

Recente luchtfoto van de onderzoekslocatie. In de akker zijn de grachten van 'Het Essenvelt' nog herkenbaar. Bron: CHS provincie

Zeeland

Buitenhof 'Het Essenvelt'

fotografische documentatie, archiefmateriaal, het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), etc... (De Boer2006). Om de betrouwbaarheid van deze gegevens te testen, verrichtte ADC vervolgens een archeologisch booronderzoek dat toeliet de ligging van de buitenplaats beter af te bakenen (Stiekema2007). Aanvullend werd met de hulp van ondermeer dhr. J. Kaljouw en archivaris Peter Sijnke, Leo Hollestelle en Bert Wennekes van het Zeeuws Archief de historische informatie over buitenplaats 'Het Essenvelt' scherper gesteld.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden ondermeer de grachten en het centrale bruggenhoofd gevonden.

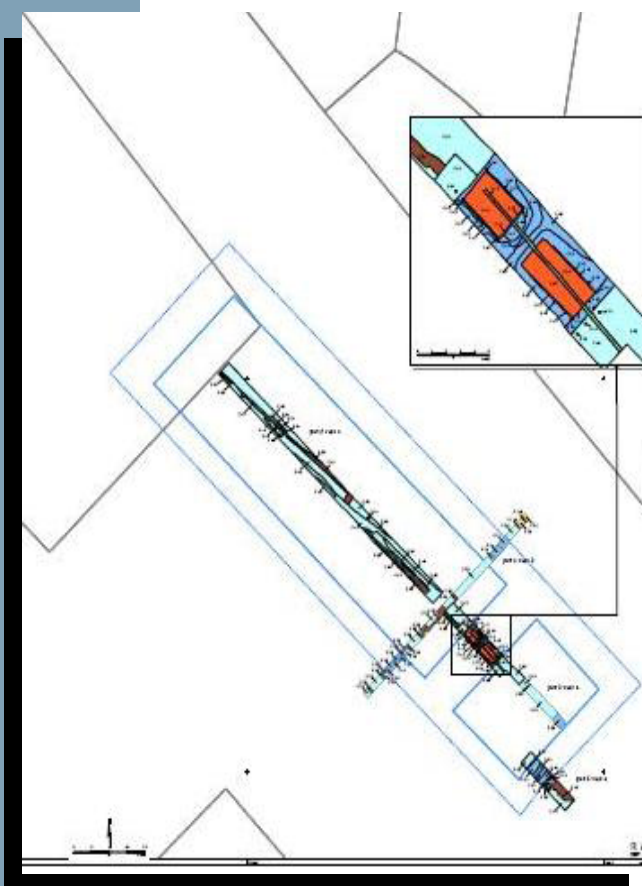
Bron: RAAP

Proefsleuvenonderzoek

Door middel van proefsleuven wilden we de bewaringstoestand en de precieze aard van de sporen vaststellen. Dit onderzoek werd in de zomer van 2007 door RAAP uitgevoerd en toonde aan dat de

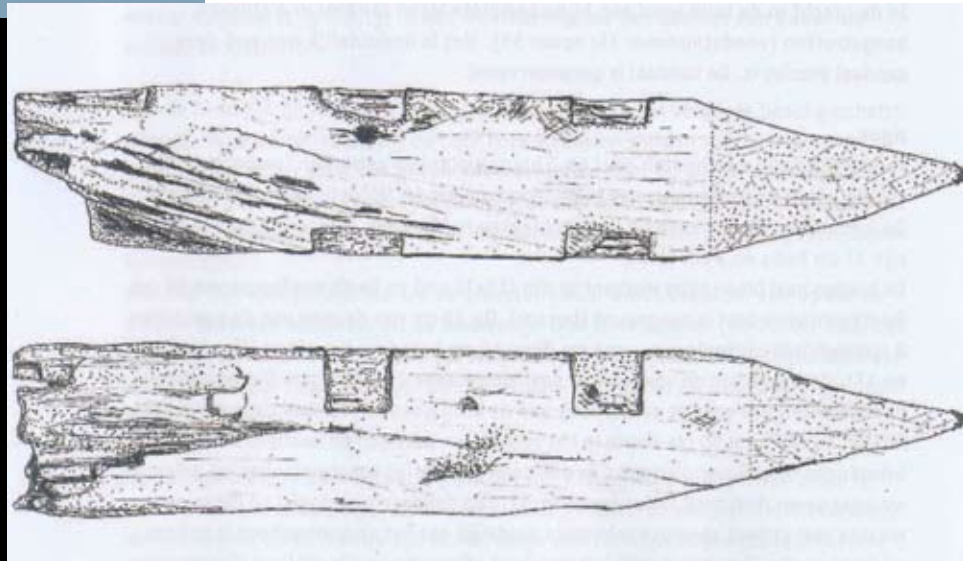
ligging, zoals verondersteld op basis van het vooronderzoek, vrij precies bleek te kloppen (Schute2007). Op vier plaatsen werd de gracht die om het buitenhof lag, aangesneden. Enkel de kopse kant aan de noordwestelijke zijde viel buiten het bereik van de sleuven. Delen van de gracht zijn voorzien van een beschoeiing met houten planken.

Het buitenhof bestond uit twee delen, een voorterein in het noordwesten en een hoofdterrein in het zuidoosten, van elkaar gescheiden door een gracht.

Buitenhof 'Het Essenvelt'

Deze situatie is ook op die manier weergegeven op de kaart van Hattinga uit 1750. In deze gracht werden tijdens het archeologisch onderzoek de resten van twee bruggenhoofden teruggevonden. Het lijkt erop dat bij het uitgraven van de gracht een hoeveelheid grond is blijven staan als basis voor de brug. Hieromheen werd een beschoeiing van houten vierkante palen gezet met daartussen horizontaal geplaatste planken. Waar de grond verzakte, werd deze versterkt met los puin. Eroverheen waren vermoedelijk planken gelegd die de verbinding tussen hoofd- en voorterrein moesten vormen. Deze werden niet teruggevonden tijdens het onderzoek. Enkele mooie parallellen zijn te vinden bij het 'Huys den Dolphijn' (van den Broeke 2001, p.58) en het kasteel te West-Souburg (van den Broecke 1978, p.31).

De bewerkingsporen op de houten palen van de brug wijzen op herbruik. Bron: RAAP

Studie van één van de houten palen van het bruggenhoofd toont aan dat het gaat om eikenhout dat mogelijk afkomstig is uit Oost-Denemarken en volgens dendrochronologisch onderzoek ná 1534 n. Chr. is gekapt. Op het hout zijn nog sporen van bewerking aanwezig die, vermits de paal tot in het veen geslagen was, niet tot de constructie van de brug kunnen hebben behoord. Het

Buitenhof 'Het Essenvelt'

gaat dus om hergebruikt constructiehout, bijvoorbeeld van een schip of een gebouw.

Tijdens het onderzoek werden geen sporen van een woonhuis gevonden. Mogelijk viel de bebouwing, weergegeven op de kaart van Hattinga, net buiten het bereik van de proefsleuf. Het voorterrein staat op alle historische kaarten leeg weergegeven en zal waarschijnlijk dienst gedaan hebben als tuin.

Leren sandaal, gevonden
in de gracht langs de brug.

Bron: RAAP

Het aantal vondsten is beperkt en bestaat grotendeels uit aardewerk, een beetje glas, metaal, bouw materiaal en opvallend, een leren sandaal die gevonden werd naast de brug. De vroegste vondsten dateren uit de Late Middeleeuwen, circa 1250-1500 n. Chr., maar zijn zeer waarschijnlijk niet in verband te brengen met het Essenvelt zelf, eerder met middeleeuwse moerneringsactiviteiten op deze plek. De meeste vondsten zijn te

Buitenhof 'Het Essenvelt'

plaatsen in de periode 1500-1850 n. Chr., met focus op de periode na 1650. Dit is deels in overeenstemming met de tijd waarin de buitenhof op basis van het archiefmateriaal in gebruik is geweest, maar het vroegere materiaal (1500-1650) roept vragen op. De concentratie van 16e/vroeg 17e-eeuws materiaal bevindt zich voornamelijk ter hoogte van de brug en behoort misschien nog tot het serviesgoed van de familie van Essen (erfstukken?). Een tweede mogelijkheid is het bestaan van een 16e/vroeg 17e-eeuwse voorloper van het Essenvelt. Indien dit laatste het geval is, moeten we denken aan een vrij bescheiden complex, niet opgetekend op de kaart van Visscher-Roman uit 1678, van waaruit het buitenhof is gegroeid. De archiefbronnen geven aan dat Jacobus van Essen in 1710 *'een hofstede met Heerewoninge, boerewoninge, stallinge en bakkeete'* kocht, wat mogelijk het vroegere vondstmateriaal kan verklaren.

Aangezien de buitenplaatsen en -hoven een belangrijk onderdeel van de Walcherse onderzoeksagenda vormen, wordt gekeken of 'Het Essenvelt' gevrijwaard kan blijven in de planvorming. Indien dit niet mogelijk blijkt, zal de buitenplaats aan nader onderzoek worden onderworpen in de vorm van een opgraving. Dit onderzoek kan een aanvulling bieden op de geschreven en cartografische bronnen en bovendien informatie verschaffen over de woon- en leefomstandigheden op het buitenhof van Jacobus van Essen.

LITERATUUR

DE BOER, G.H. 2006. Plangebied Erasmuswijk Zuid, Gemeente Middelburg. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek. RAAP-notitie 1774. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

JACOBS-STROO, O. 'Kleine Abeele. De geschiedenis van een boerderij op de grens van vier gemeenten', in: De Wete 31 jrg. Nummer 4 (oktober 2002), p. 14-18.

KALJOUW, J. 'Van Zorgvrij tot Buitenrust. Buitenplaatsen en herenhuizen langs de Oude Vlissingeweg', in: De Wete 36 jrg. Nummer 3 (juli 2007), p. 7-14.

KESTELOO, H.M. (1899). De stadsrekeningen van Middelburg. Deel V. 1600-1625. Middelburg.

NAGTGLAS, F. (ed.) (1890). Levensberichten van Zeeuwen, zijnde een vervolg op P. De la Rue, geletterd, staatskundig en heldhaftig Zeeland. Middelburg.

SCHUTE, I.A., F. STEVENS & B. SILKENS. 2007. Plangebied Essenvelt te Middelburg. Gemeente Middelburg. Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven). RAAP-rapport 1627. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

STIEKEMA, M. & J. WALSTRA. 2007. Middelburg-Erasmuswijk Zuid (gem. Middelburg). Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen. ADC rapport 806. ADC Archeoprojecten, Bunschoten.

VAN DEN BROEKE, M. 2001. Jan Arends. Buitenplaatsen op Walcheren. Aangangsel Leven en werken van Jan Arends (1738-1805). Alphen aan den Rijn.

VAN DEN BROECKE, J.P. 1978. Middeleeuwse kastelen van Zeeland. Delft.

VAN DER BIJL, M. (1981). Idee en Interest. Voorgeschiedenis, verloop en achtergronden van de politieke twisten in Zeeland en vooral in Middelburg tussen 1702 en 1715. Groningen.

Zeeuws Archief

www.archieven.nl

Walcherse Archeologische Dienst
(Middelburg, Veere & Vlissingen)
drs B. Meijlink & drs B. Silkens
Zeeuws Archief
Postbus 70
4330 AB Middelburg
0118 - 67 88 03
06-52552925
b.meijlink@middelburg.nl
b.silkens@middelburg.nl

met medewerking van J. Kaljouw
& L. Hollestelle